

Klemen Fele

USTANOVITEV ŠTUDENTSKE HERMENEVTIČNO- -FENOMENOLOŠKE SEKCIJE PRI FENOMENOLOŠKEM DRUŠTVU

Ko je na zadnjem sestanku Fenomenološkega društva novembra 1996 mesto predsednika društva prevzel dotedanji podpredsednik dr. Dean Komel, je bil podan tudi predlog za ustanovitev študentske sekcije, ki smo jo poimenovali HFŠŠ (hermenevtično-fenomenološka sekcija študentov). Sekcija šteje danes dvajset članov, ki se redno udeležujejo srečanj na Filozofski fakulteti. Glavna naloga sekcije je razvoj filozofskega dialoga, ki ga skušamo voditi vsakih štirinajst dni. Člani sekcije niso le študenti filozofije, ampak so se nam pridružili tudi kulturologi, komparativisti in pravniki.

V prvem polletju smo izpeljali šest srečanj. Prvo predavanje je imel dr. Dean Komel, ki je svoj prispevek razdelil na dva dela. V prvem delu je razgrnil delovanje fenomenologije v različnih evropskih deželah in še ožje, na delitev te filozofske panoge v Nemčiji. V drugem delu nas je seznanil s problemi prevajanja Heideggrovega dela *Na poti do govorice*. Drugo predavanje je pripravil dr. Franci Zore, ki nas je opozoril na pomen Aristotelesovega dela *O razlaganju*, ki lahko rabu kot izhodišče hermenevtike. Pri tem ni pozabil poudariti pomcna grštva za razvoj evropske tradicije in filozofije nasploh. Tretje predavanje je imel dr. Valentin Kalan. *Bit kot dejanskost* je nedvomno eden izmed temeljev Aristotelesove filozofije. Ker prihaja pogosto do težav glede razumevanja ključnih pojmov *dinamis* in *energeia*, se je dr. Valentin Kalan odločil razčleniti prav ta problem in ga navezati na Heideggrova predavanja iz poletnega semestra 1931.

V četrtem predavanju smo prvič prevzeli glavno besedo študentje. Z Vattimom nas je seznanil Samo Kutoš, pravnik in komparativist, ki je prevedel Vattimovo delo *Konec moderne*. Peto predavanje sva vodila Jože Hrovat in Klemen Fele. Predstavila sva mednarodni kongres Feno-

327

men kot filozofski problem, ki je potekal med 6. in 11. aprilom 1997 v Pragi. Zadnje srečanje v prvem polletju delovanja HFSŠ je pripravil eden izmed začetnikov slovenske fenomenologije, dr. Ivan Urbančič. S svojim predavanjem je zadel na bolečo točko vsakega študenta, saj je sprožil vprašanje smisla študija filozofije danes. V navezavi na knjigi *Zaratusastrovo izročilo 1* in 2 je razgrnil problem nihilizma, ki v največji meri grize prav filozofski napuh. Zadnje srečanje je bilo tudi najdaljše, saj je skupaj z razpravo trajalo skoraj štiri ure.

Razprava lahko poteka le v primeru, da udeleženci vsaj približno poznajo temo predavanja. Zato smo se s predavatelji dogovorili, da pošljejo sinopsis predavanja z literaturo, ki članom sekcije omogoča pripravo na srečanje. Tako smo dosegli zadovoljivo raven razpravljanja, ki je kljub temu občasno skrenila stran od zastavljene teme. Poleg srečevanj na Filozofski fakulteti je eden izmed ciljev HFSŠ tudi navezava stikov s podobnimi skupinami in posamezniki, ki se resno ukvarjajo s hermenevtiko in fenomenologijo. Do sedaj smo navezali stike s kolegi v Zagrebu, Padovi, Bologni, na Dunaju, v Parizu, Bochumu, Tübingenu, Vilniusu, Kijevu, Minsku, Poznanu in Amsterdamu. Hermenevtično-fenomenološka mreža kot u-topični projekt naj bi združevala mlade filozofe in pospeševala izmenjavo informacij, tako glede teorije kot tudi glede pogojev študija in napredovanja v akademski svet. V tem letu nameravamo še okrepiti sodelovanje, predvsem pa pridobiti mlajše študente, ki bodo delovanje sekcije razvijali naprej.

Eden izmed ciljev HFSŠ je tudi usposobiti mlade filozofe za nastope pred filozofsko javnostjo. Zato poleg nastopov pred svojimi kolegi iščemo možnosti za prve objave strokovnih besedil, pač takšnih, kot smo jih zmožni napisati. Poleg kongresa v Pragi smo štirje člani sekcije v septembru 1997 obiskali IUC v Dubrovniku. Povabil nas je dr. Damir Barbarić z Instituta za filozofijo v Zagrebu. Prvi cikel predavanj je bil posvečen Heglovemu *Differenzschriftu*, drugi pa Hermenevtiki moderne, še natančneje, pojmom političnega.

FENOMEN KOT FILOZOFSKI PROBLEM (PRAGA, 6. 4.–11. 4. 1997)

Mednarodni kongres je bil posvečen filozofiji Jana Patočke in Eugena Finka. Udeležence bomo razdelili na nemške in nenemške fenomenologe. Upravičenost takšne delitve in naddoločenosti tega filozofskega področja z nemškim jezikom postane očitna v trenutku, ko odprete program. Zaradi praktičnosti je bila zaželena nemščina. Predstavitev kongresa je bila napisana v francoščini, nemščini in češčini. Že v prvem stavku sta bila v nemškem delu izpuščena Fink in Patočka. Stavek se je glasil: Ta mednarodni kongres bo posvečen problemu prikazovanja na področju fenomenologije, predvsem v perspektivi Jana Patočke in Eugena Finka. Nemški predavatelji se večinoma niso ukvarjali s fenomenologijo teh dveh avtorjev. Še posebej boleč je bil nastop Joshihira Nitte, v ZDA pogosto citiranega japonskega fenomenologa, ki se je predstavil v slabo razumljivi nemščini, kar je pri udeležencih z nemškega govornega področja sprožilo posmeh in molk, ko naj bi nastopila diskusija. Navkljub samozaverovanosti nemških fenomenologov, ki so se udležili kongresa v Pragi, pa je v Nemčiji prisotna tudi bolj odprta naravnost. Rezultat te odprtosti je dejstvo, da prvič v zgodovini nemškega fenomenološkega društva, predseduje le-temu belgijski fenomenolog Rudolf Bernet, ki dela v Husserlevem arhivu v Leuvenu.

Uvodno predavanje je imel Klaus Held. Razliko med Husserlom in Heideggrom je razvil na osnovi razlike med stvarjo (*Sache*) in rečjo (*Ding*). Če nas je Husserl pozval k stvarjem samim, nas je Heidegger pripeljal od »an sich« do »für uns«. Predstavljati (*vorstellen*) je nekaj drugega kot delati, kazati se (*sich stellen*). To razliko je mogoče podkrepiti s sedmim paragrafom dela *Bit in čas*, ki pokaže, zakaj fenomen ni isto kot pojav. Fenomen je tisto, kar sebe po samem sebi kaže, tisto očitno. Fenomeni so celotnost tistega, kar je mogoče spraviti na svetlo. To so Grki identificirali z bivajočim. Bivajoče se kaže samo po sebi na različne načine in včasih celo tako, kot samo v sebi ni. V sebe kazanju je bivajoče videti tako »kot«. Za razumevanje pojma »fenomen« pa moramo upoštevati fenomen kot sebe-kazanje in fenomen kot videz. V pomenu videza je že vsebovan izvorni pomen, tisto očitno, ki utemeljuje videz.

Fenomen z obeh strani nima nič skupnega s pojavom. Pojav pomeni javljanje nečesa, kot pomenijo bolezenski znaki nekaj, kar se samo ne kaže. Bolezenski znaki kažejo stanje telesa, ne kaže pa se bolezen. Pojavljanje je neko ne-sebe kazanje. Tudi pojav pomeni dvoje: enkrat pomeni javljanje, drugič proizvajanje. Proizvedeno javljajoče kaže samo sebe, a obenem prikriva to, kar javlja.

Nadalje je Klaus Held uporabil štiri grške pojme, ki posegajo na zelo obsežno problemsko področje. Stvar (*Sache*) je določil s *shemata* in *pragmata*. Stvari so zaznavne reči (*Dinge*). *Pragmata* so povezana z ravnanjem in nas vodijo pojmu sredstva, ki ima spet dva vidika, in sicer sredstvo kot uporabo in sredstvo kot potrebo. *Pragma* izvorno pomeni dejanje, delovanje, namero, dogodek, slučaj pa tudi položaj, okoliščino, uspeh, korist, izvršitev, težavo in nesrečo. Prvotne reči, še preden jih zaznamo, so prav *pragmata*.

Svet življenja (*Lebenswelt*) je Held uporabil podobno kot tudi štiri dni kasneje Gadamer. Prostranost sveta pripada rečem. Če so stvari povezane s človekom, je tudi svet kot tisto »na sebi« fenomen, ki se tu-bitu razkriva in zakriva, saj je tu-bit vedno že tudi bit-v-svetu. Pri tem se je Held vrnil k Platonovemu pojmu *chora*. *Chora* pomeni tisto, kar da prostor. Platon uporablja pojem *chora* kot mesto in prostor.

Naslednji pojem je *kairos*, ki izvorno pomeni pravo mero, ugoden čas in prostor, važnost, pomen, vpliv, odločitev. *Kairos* pomeni tisto novo, kar se zgodi med nebom in zemljo, med bogovi in smrtniki. Je vzrok spopadov in tisto omogočujoče, kar zavije nravi v temo živeče dediščine. S *kairosom* se kaže tisto, kar prihaja. Odločitev se veže na politično, pri tem pa je treba upoštevati, da je zbiranje boljše kot kontemplacija. Pri reševanju sporov narediš več če se soočiš z Drugim, kot če premišljuješ na samem.

Glavni dogodek kongresa je bil nedvomno nastop Hansa Georga Gadamerja. Naslov njegovega predavanja ob podelitvi častnega doktorata Karlove univerze je bil Filozofija med znanostjo in svetom življenja. Gadamer se je srečal s Husserlovo mislijo že na začetku svojega filozofskega delovanja. Zato je uporabil pojem »svet življenja« kot izhodišče za svojo avtobiografijo. Ko je po koncu prve svetovne vojne odšel iz rojstnega Wroctawa v Marburg, se je srečal s Hoenigswaldom, ki je v dialektični maniri branil novokantovstvo. Leta 1938 je bil premeščen v Leipzig, kjer je lahko nadaljeval delo tudi po drugi svetovni vojni, saj ni bil član nacistične stranke.

Po dveh letih rektorstva je dobil povabilo v Frankfurt, še dve leti kasneje, to je leta 1949, pa je prevzel Jaspersovo mesto v Heidelbergu, kjer je ostal do upokojitve leta 1968. Leta 1960 je napisal delo *Resnica in metoda*.

O odnosu med hermenevtiko, znanostjo in jezikom je Gadamer povedal sledeče:

»Hermenevtični vidik ne more ostati omejen na hermenevtično znanost umetnosti in zgodovine niti na občevanje s teksti, pa tudi širše, na izkušnjo umetnosti same ne. Univerzalnost hermenevtičnega problema, ki ga je spoznal že Schleiermacher, se tiče vsega umnega, to je vsega, o čemer se lahko sporazumemo. Hermenevtika se ne konča tam, kjer je sporazumevanje domnevno nemogoče, ker govorimo različne jezike. Hermenevtična naloga se prav tam postavi v polni resnosti, namreč z nalogo poiskati skupni jezik. Skupni jezik ni trajna danost. Je med govorečimi igrani jezik, ki se mora tako izuriti v igranju, da se lahko začne sporazumevanje, in sicer tam, kjer si nepomirljivo nasprotujejo različni »pogledi«. Pri umnem bistvu ne more biti možnost sporazumevanja nikoli zanikana. Sam relativizem, ki je dozdevno položen v množstvo človeških jezikov, ni nobena omejitev za um, katerega beseda je skupna vsemu, kakor je vedel že Heraklit. Učiti se tujih jezikov in prav tako naučiti otroke govoriti ne pomeni samo prisvojiti si sredstva sporazumevanja. To učenje pokaže mnogo bolj način vnaprejšnjega shematiziranja mogoče izkušnje in njegovo prvo pridobitev. Vračšenost v jezik je pot do spoznanja sveta. Ne le takšno »učenje« – vse izkušnje se dovršujejo v nadaljnji, trajni komunikativni tvorbi našega spoznanja sveta.«

330

HERMENEVTIKA MODERNE I: POJMI POLITIČNEGA (DUBROVNIK, 7. 9.–13. 9. 1997)

V zavetju ponovno obnovljenega IUC-ja je v začetku septembra pod vodstvom prof. dr. Damira Barbarića (Univerza v Zagrebu), prof. dr. Günterja Figala in v koordinaciji Dietmarja Kocha (oba z Univerze v Tübingenu) potekal cikel predavanj, ki so se »znašla« pod naslovom *Hermeneutik der Moderne I: Begriffen des Politischen*. V Dubrovniku niso nikdar pozabili na študente in tako so poleg dveh članov HFSŠ prišli iskat novo znanje štirje študenti iz Zagreba (dva s *Hrvatskih studija*, dva s Filozofske fakultete) in še dve študentki iz Tübingena. Izmed enajstih povabljenih profesorjev so štirje udeležbo odpovedali. Že v Pragi najavljena Renato Cristin in M. Ruggenini tudi v Dubrovnik nista utegnila priti. Proforske vrste je okreplil J. H. J. Schneider, ki se je udeležil že prejšnjega cikla predavanj, ki je bil posvečen Heglu in Schellingu.

Delo pri seminarju vkljub izostalim gostom ni bilo nič manj intenzivno. Prvi je predaval prof. Figal, ki je odprl večni filozofski problem univerzalizma in partikularizma, poenostavljeno rečeno, problem dela in celote, tokrat v povezavi s hermenevtiko in politiko. Vsaj od Gadamerja naprej je v filozofski hermenevtiki zapisan odnos med delom in celoto. Gadamer je v *Resnici in metodi* zapisal, da moramo del razumeti iz celote in celoto ob upoštevanju delov. Naj na tem mestu omenim nekaj Figalovih premis:

1. Husserlovo paradigmo »K stvarcem samim« hermenevtika preoblikuje v paradigmo »K tekstom samim«. Pri tem takoj nastopijo temeljni problemi smisla, pomena, razumevanja in

razlaganja. Enako pomembna sta zmožnost orientiranja in proces samorazumevanja kot tipični problem moderne.

2. Skrajnosti (ekstremi) niso resnični.

3. Vsaka eno(tno)st je določena po množtvu. Iz tega sledi, da mora imeti vsako »posamezno« pravico do identitete. Na tem mestu se je odprl problem identitete in difference, kot ju je razvil Heidegger v besedilu, ki ga imamo pod istim naslovom tudi v slovenskem jeziku.

Izmed predavanj, ki so sledila, velja omeniti predavanja dr. Grossheima, dr. Heidebrinka, prof. Thurnhera in prof. Barbarića. Grossheim si je izbral danes izredno aktualno temo subjekta, in sicer v političnih kontekstih moderne. Pri tem se je naslonil na Arendtovo, predvsem na njen pojem distanciranja od samega sebe. Pri Heideggerju je poudaril pojem »*Je-meinigkeit*«, ki je poleg konstalacije tu-bit – bit-v-svetu določujoča za fenomenološki pojem subjekta, ne glede na preseganje starega pomena tega temeljnega metafizičnega pojma. Dr. Heidebrink je predstavil problem tragičnega in konec tragičnega, ki je značilen za moderno in še toliko bolj za postmodernost, spektakelsko družbo. Pri tem je uporabil besedila sodobnega nemškega pisatelja Botha Straussa. Nasproti tragičnemu danes stoji postmodernistična melanholičnost, ki obupuje nad neizpolnljivostjo vizij. Krivda postane v svetu postmodernističnega »mi«-subjekta nelokalizirana. Z razkrojem subjekta postaja življenje usodnomelanholično. Tu si išče možnost »tragična« hermenevtika, ki bo sposobna sprejemati krivdo in odgovornost. Prof. Thurnher je pojme političnega skušal ujeti s knjigo Oswalda Spenglerja *Propad Zahoda*. Za izhodišče je vtel Mannov roman *Doktor Faustus*, kjer je opisana pošast tradicije. Spengler postaja danes spet zanimiv, saj ga je mogoče brati kot kritiko multikulturalizma. Kulture so pri njem organizmi, ki ne morejo bistveno med seboj komunicirati zaradi različnosti. Težijo k neprednemu širjenju svojih geografskih in miselnih mej. Zadnja stopnja je civilizacija, kamor spadata Rim in usoda evropskega človeka, ki je svojo kulturo razširil po vsej zemlji in pripeljal planet na rob katastrofe. Če ima kultura pojem duše, ima civilizacija pojem razuma. Prof. Damir Barbarić je imel, kot se za gostitelja spodobi, zadnje predavanje z naslovom Moč in gospostvo – o Nietzschejevem pojmu »velike politike«. Skupaj z zgodovinskim pregledom obravnavane tematike je opozoril na mesta, kjer se v Nietzschejevem opusu srečamo s problemom velike politike. Predavanje je potekalo v nadaljevanju smeri, ki jo je začrtal že v *Varij philosophici*. V zaključni debati je razvil pomen poslušanja, ki mu mora biti začetnik v filozofiji poslušen, da lahko prejme izročilo tradicije starejših kolegov. Poletna šola v Dubrovniku bi bila dragocena izkušnja za vse tiste, ki delajo prve korake v svet filozofije. O njej smo poročali na sedmem srečanju HFSŠ, to je prvi teden novembra 1997.